

HET
WERKEND
TREKPAARD
ZEELAND

ALGEMENE INFORMATIE OVER DE LES

Stichting 'Het Werkend Trekpaard Zeeland' wil het werkend trekpaard als levend erfgoed in stand houden. Dit doen we door met vijftien aangesloten trekpaardhouders deel te nemen aan verschillende evenementen waar we laten zien hoe werkzaamheden met trekpaarden in de jaren 30 van de 20e eeuw werden uitgevoerd. Op deze dagen willen we de kennis en kunde om met trekpaarden om te gaan en het land te bewerken in combinatie met traditionele voer- en werktuigen overbrengen op volgende generaties.

Om kinderen kennis te laten maken met dit levend erfgoed hebben we deze digitale lesbrief ontwikkeld. De les is door jou als leerkracht zelf uit te voeren. De les voldoet aan de huidige kerndoelen en thema's die passen bij groep 5/6. Bekijk onze agenda op www.trekpaarden.nl voor onze activiteiten, waar iedereen welkom is!

titel les	Het werkend trekpaard
thema les	Landbouw, erfgoed
doelgroep	Basisschool groep 5/6
doelen	

Kennis

De leerling kan benoemen dat er meerdere redenen zijn om erfgoed te verzamelen, te bewaren en door te geven en benoemen welke keuze hij/zij zelf zou maken en waarom. *Denk aan ouderdomswaarde, zeldzaamheidswaarde, materiaalwaarde, of schoonheidswaarde.*

Vaardigheid

De leerling kan erfgoed relateren aan hoe mensen in een bepaalde tijdsperiode woonden, leefden en werkten en daarbij verschillen en overeenkomsten noemen met de huidige cultuur.

Attitude

De leerling kan in dialoog verschillende betekenissen van erfgoed herkennen.

Uit: Wijzer met erfgoededucatie primair onderwijs, Erfgoed Brabant

Kerdoel

De les sluit aan bij Kerndoel 56. De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Competenties

- * **Reflecterend vermogen**
R7 verwoordt wat de waarde van kunst en erfgoed voor hem is.
- * **Creërend vermogen**
C3 Kan opgedane kennis toepassen.
- * **Onderzoekend vermogen**
O7 Werkt de vraag planmatig uit.

duur

De les kan in één keer uitgevoerd worden maar is ook op te delen in tweeën. Het gedeelte met de bouwplaat zou ook op een later moment kunnen.

voorbereiding
in de school

Bekijk het introductiefilmpje op www.trekpaarden.nl of [hier](#).

benodigdheden

Print voor elke leerling een werkblad op A4 in kleur uit

Voor de doe-opdracht

- * Print voor elke leerling een knipplaat op A3 in kleur uit
- * Scharen, lijm, kleurpotloden, stevig gekleurd papier, knutselpapier en vouwblaadjes, plakband
- * Eventueel splitpennen, paperclips

HANDLEIDING VAN DE LES

DEEL I. MET WERKBLAD

Neem het werkblad erbij en doorloop samen de opdrachten. Vertel bij elke opdracht:

I. Het Trekpaard

Tegenwoordig zie je de boer met de tractor over het land rijden om te ploegen, te zaaien en te oogsten. Maar toen de tractor nog niet bestond, waarmee trokken ze toen de werktuigen voort? (*trekpaard*)

Rond 1900 waren er in Zeeland ruim 18.000 landbouw-werkpaarden! Ze hielpen niet alleen met ploegen, zaaien en oogsten, maar zorgden ook voor het vervoeren van zaden, hooi en natuurlijk de oogst, zoals aardappelen of uien.

Rond 1950 namen trekkers het werk over en zag je steeds minder trekpaarden op het land.

Tegenwoordig zijn er nog een paar honderd trekpaarden in Zeeland overgebleven. Deze trekpaarden worden ingezet voor verschillende tradities, zoals het ringrijden, maar ook om te werken in het bos en om bomen te verslepen.

Vraag aan de leerlingen wat de voor- en nadelen zijn van werken met een trekpaard? (Voordelen: ze beschadigen het land niet met banden zoals een tractor doet, ze zijn onderdeel van de natuur. Nadelen; ze hebben veel verzorging nodig, ze zijn langzamer dan tractors)

opdracht 1

Op je werkblad zie je 5 foto's staan. Je ziet hoe het werk op het land vroeger was en hoe het nu gaat. Verbind het juiste jaartal aan de juiste foto. Begin met de oudste en eindig met de nieuwste foto.

2. Beroepen

Toen er nog met trekpaarden gewerkt werd, hadden mensen vaak andere beroepen dan tegenwoordig. Wat voor beroepen waren er nodig, denk je? (Paardenknecht, hoefsmid, veearts)

opdracht 2

Een paardenknecht maakte lange dagen. Vul de juiste tijd bij de juiste activiteit in, op volgorde van de dag.

Antwoord:

04:00 uur

05:30 uur

09:00 uur

09:15 uur

11:30 uur

12:00 uur

12:30 uur

18:00 uur

19:30 uur

Voeren en roskammen

Paarden inspannen. Start werken op het land.

Koffiepauze

Verder werken op het land

Paarden uitspannen en op stal zetten. Even rust!

Middageten

Paarden weer inspannen en het land op.

Paarden op stal zetten, voeren en verzorgen.

Naar bed (vaak in de stal).

3. Werktuigen

Er waren nog niet zoveel werktuigen als nu. Veel werk deed de boer met de hand. Het trekpaard werd ingezet om te ploegen en te eggen. Weten jullie wat eggen is? (Met een eg maak je grove kluiten aarde fijn, zodat er beter gezaaid kan worden)

Trekpaarden liepen ook met wagens en karren. Wat vervoerden ze, denk je? (mest, aardappelen, uien, bieten enz) Een van de eerste landbouwmachines in Nederland was een zaaimachine!

opdracht 3

Op je werkblad zie je een aantal werktuigen staan. Voor welke oogst werden ze gebruikt, denk je? Vink het juiste antwoord aan!

Antwoord:

Mangelmolen:

voederbiet

Roaimachine:

aardappelen

Vorkjesschudder:

hooi

4. De smid en de travalje

Van al dat werk sleten de hoeven van de paarden snel. Maar daar is iets voor bedacht! Wie weet het?

Het zijn hoefijzers! Vroeger had je in elk dorp een smid die de paarden kon 'beslaan'. Zo noemde je dat. De hoefijzers werden per paard op maat gemaakt in een heet vuur. Door de hitte smolt het ijzer een beetje en zo kon de smid het hoefijzer in de juiste vorm smeden. Terwijl het hoefijzer nog heet was, sloeg de smid met nageltjes (een soort spijkertjes) en een speciale hamer het hoefijzer op de hoef. Het paard moest dan wel stilstaan en daarom stonden ze in een travalje. Soms zie je nog weleens een travalje op straat staan, je kunt er vanuit gaan dat daar vroeger een dorpsmid zijn werkplaats had!

Antwoord: kiosk is geen travalje

opdracht 4

Om de hoeven van de paarden te beslaan, zette de hoefsmid het paard in de travalje.
Welke van deze foto's is géén travalje? Zet er een rondje omheen.

5. Het gareel en de gareelmaker

Heb je weleens van het spreekwoord 'iemand in het gareel houden' gehoord? Dat betekent iemand onder controle houden, of in bedwang houden. De juf of meester houdt graag de klas in het gareel, zodat iedereen goed kan luisteren en werken!

Op je werkblad zie je een foto van een gareel, die werd om de hals van het paard gedaan. Aan het gareel werden trektouwen vastgemaakt. Voor het maken van een gareel had je een gareelmaker nodig. Zodra een paard 3 jaar werd, kreeg het een op maat gemaakt leren gareel.

opdracht 5

Een gareelmaker kon in zijn werkplaats nog meer maken van leer.
Wat kon een gareelmaker nog meer maken?
Zet een cirkel om de juiste antwoorden.

Antwoord: *zadels* *hoofdstellen* *leidsels* *draagkussens* *borstels*

6. Mennen en commando's

Om te zorgen dat het trekpaard de goede kant op loopt, gebruikt de boer, wanneer hij op de kar zit, ook wel een voerman genoemd, een lijn. Het sturen van het paard en wagen noem je mennen. Soms wordt er gewerkt met twee lijnen maar in Zeeland vaak met één lijn; de hotlijn. Om goede afspraken met het paard te maken gebruikt de boer zijn stem, waarmee hij het paard commando's geeft. Je begrijpt dat de boer daardoor vaak een diepe band met het paard opbouwt. Ze moeten elkaar kunnen vertrouwen. Dat maakt het werken met paarden zo bijzonder!

opdracht 6

Maak de woordzoeker

DEEL 2. DOE-OPDRACHT: LAPBOOK MET KNIPPLAAT

Print voor elke leerling een knipplaat uit, in kleur op A3 formaat.

Bespreek met de leerlingen wat er per seizoen gedaan werd. Laat ze meteen, of achteraf een woordspin maken. Na het bespreken gaan ze een lapbook maken.

(NB Het is een soort uitklapboek, gevuld met diverse vouwblaadjes, miniboekjes, flapjes en andere creatieve elementen waarin informatie, tekeningen, verhalen en meer kunnen worden verwerkt)

Werken in seizoenen rond 1940

winter

Het is winter, er is voor de paarden niet zo veel werk te doen. Enkele paarden worden zo nu en dan voor de wagen ingespannen voor het vervoer van tarwe, veevoer en mest. In de winter kunnen de paarden aansterken. Sommige paarden vallen door al het werk in de zomer wel 50 kilo af! Als het weer het toelaat, wordt een begin gemaakt met het werk op het land, zoals het strooien van kunstmest.

lente

Een drukke tijd breekt aan. De in het najaar geploegde grond wordt geslecht met sleepbord en eggen, dat betekent dat de grond glad gemaakt wordt, zodat er gezaaid kan worden. Zomergranen en erwten worden ingezaaid. Het aardappelland wordt klaargemaakt, de aardappelen gaan de grond in en ook de suikerbieten worden gezaaid.

Met een rol of onkruid-eg worden granen en luzernepercelen bewerkt. Luzernen zijn vlinderbloemige planten die veel wordt gebruikt als voer voor paarden en vee. De weiden worden met een ketting-eg of sleep bewerkt.

Als de gewassen gezaaid en gepoot zijn, wordt het rustiger. Sommige boeren rijden de mestput uit. De eerste veulens worden geboren. De zogende merries krijgen rust in de wei.

De gewassen staan op het land. Alleen bonen en mais worden wat later gezaaid. Het opkomende onkruid tussen de bieten en erwten wordt gewied. Op en rond de boerderij zijn allerlei kleine klusjes.

De op het land staande gewassen worden verzorgd. Aardappelbedden worden aangeaard. De klaver, luzerne en het hooiland worden gemaaid en verschillende malen gekeerd en aangeharkt om te drogen. Het hooi wordt op wagens geladen en naar binnen gereden.

zomer

Na het hooi worden de eerste gewassen, zoals vroege aardappelen en erwten geoogst. Het vrijkomende land wordt bewerkt met ploeg, cultivator en eg. De luzerne wordt voor de tweede maal gemaaid en de aardappelen worden regelmatig bespoten tegen aardappelziekte. In de laatste week van juli begint de graanoogst.

Het oogsten van graan is in volle gang. Er wordt hard gewerkt en de dagen zijn lang. Ook het vlas komt van het land. Als het graan van het land gereden is en in de schuur ligt opgestapeld, wordt de achtergebleven stoppel geploegd en geëgd. De aardappeloogst begint.

De aardappeloogst komt volop op gang. Dat brengt ook veel transportwerk met zich mee. Het braakliggende land wordt bewerkt met ploeg, eg en cultivator.

herfst

Een zware maand. Na de hele drukke periode in de graan- en aardappeloogst begint de oogst van suiker- en voederbieten en bietenkoppen. Als het land nat is, zakken de wagens soms diep in de grond. Het vervoer van het land naar de schuren kost veel energie. Met het ploegen wordt het land winterklaar gelegd. De wintertarwe wordt ingezaaid.

De oogstwerkzaamheden worden afgerond. De nadruk ligt nu op het ploegen, dat wekenlang in beslag neemt. De bieten worden naar de leverplaatsen gebracht, die vaak kilometers van de boerderij afliggen.

Stappenplan lapbook:

1. Het onderwerp is Trekpaard. Er kan gekozen worden voor subonderwerpen, zoals het werk in de seizoenen, beroepen, geschiedenis van het trekpaard enz.
2. Laat de leerlingen informatie verzamelen uit de voorgaande opdracht, of via de website www.trekpaarden.nl of boeken*
3. Laat ze een voorkant maken en let op de vorm. Denk ter inspiratie aan de vorm van een hoefijzer, paardenhoofd of stal.
4. Stel criteria op voor de binnenkant van het lapbook. Denk aan indeling, verschillende vouwsels, teksten, plaatjes en tekeningen.
5. Voor de invulling van het lapbook kunnen ze de knipplaat gebruiken.

*Boekentips:

- * *Ferron, een echte vriend, Christine Linneweever*
- * *Het trekpaard, J. Peerlings*

Afsluiting

Sluit gezamenlijk met de groep af door vragen te stellen:

Reflectie

- * Wat zou je nog willen weten over trekpaarden?
- * Wat heb je vandaag geleerd wat je nog niet eerder wist?
- * Hoe zou het zijn om te leven rond 1900?
- * Wat zijn de verschillen tussen het werk op het land in 1900 en nu?

Evaluatie

- * Vind je het belangrijk dat mensen een vak leren en met hun handen werken?
- * Is het belangrijk om de verhalen rondom het werk met trekpaarden te vertellen?
- * Als je vanmiddag naar huis gaat, wat vertel je je ouders over deze les?